

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SVENSKA SPRÅKET

GU-ISS-2013-04

”Livskvalitet när du blir äldre”

En legitimeringsanalys av textmaterial från Kungälv kommun äldreomsorg

Malin Sandberg

Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS

Sammandrag

Äldre är enligt tidigare forskning en heterogen del av befolkningen, med stora variationer i livsvillkor. Undersökningens syfte är mot bakgrund av detta att undersöka hur äldre som kategori konstrueras när Kungsbacka kommun i sitt informationsmaterial om äldreomsorg legitimerar sin verksamhet. Detta görs genom en språklig och multimodal legitimeringsanalys av sex broschyrer om Kungsbacka kommuns äldreomsorg, varpå resultaten diskuteras med hjälp av en intersektionell tolkningsram som tar fasta på hur olika sociala kategoriseringar samverkar.

Studien har visat att den språkliga legitimeringen huvudsakligen sker genom instrumentell rationalisering och moralisk värdering, och därmed främst framhåller syften med verksamheten och ett antal värden som anses viktiga. Den multimodala legitimeringen sker i första hand genom moralisk värdering. Verksamheten legitimeras genom att trygghet, gemenskap, oberoende, det egna hemmet och generell livskvalitet framhålls. Genom legitimeringarna konstrueras också en homogen bild av den äldre som etniskt svensk, relativt välstående, frisk och oberoende. Detta sker främst i bilderna, där den äldre tydligast är fokuserad.

Nyckelord: textanalys, legitimering, sakprosa, äldreomsorg, intersektionalitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	1
1.2. Rapportens disposition	2
2. Tidigare forskning	3
2.1. Malmö stads äldreomsorg	3
2.2. Konstruktioner av äldre i offentligheten	4
2.3. Åldrandeideal i självhjälpslitteratur.....	5
3. Teori	6
3.1. Textteori	6
3.2. Ålder och intersektionalitet.....	7
4. Material och metod	10
4.1. Material och urval	10
4.2. Om metodvalet.....	11
4.3. Legitimeringsstrategier.....	11
4.4. Metodsammanfattning och tillvägagångssätt	15
5. Analys	18
5.1. Till dig som är senior – Livskvalitet i Kungsbacka kommun.....	18
5.2. Du som bor hemma – Den här hjälpen kan du få	20
5.3. Valet är ditt – kundval inom hemtjänsten	21
5.4. Välkommen till vår hemtjänst.....	23
5.5. Välkommen till våra äldreboenden	24
5.6. Stöd till anhöriga.....	27
6. Tematisk resultatsammanfattning	29
6.1. Språkliga legitimeringsstrategier.....	29
6.2. Multimodal legitimering.....	30
6.3. Innehållsliga teman	31
7. Diskussion.....	33
7.1. Intersektionella konstruktioner av den äldre	33
7.2. Den äldre – stagnerad eller livskraftig?	34
7.3. Vidare forskning	36
Referenser.....	38
Material.....	38
Referenser	39

1. Inledning

Inom gerontologin, läran om åldrandet, finns en truism som säger att vi föds som kopior men dör som original. Påståendet används för att understryka att äldre är en väldigt heterogen del av befolkningen, vilket gör att det är problematiskt att prata om äldre som en sammanhållen grupp med gemensamma karaktäristika. Trots detta förbises variationen inom gruppen äldre ofta i både offentlig debatt och forskning (Nilsson 2008:18–19).

Jag arbetar i min studie med informationsmaterial som rör äldreomsorgen i Kungsbacka, en förortskommun till Göteborg, som är en av de 30 största kommunerna i Sverige sett till folkmängd (Statistiska centralbyrån 2013). Här är 18 % av befolkningen äldre än 65 år, vilket ligger nära procentsatsen för hela riket (Statistiska centralbyrån 2012). När en kommun som Kungsbacka ska informera om sin äldreomsorg har de, mot bakgrund av vad som beskrivits ovan, en bred målgrupp med stora variationer i livsvillkor att förhålla sig till.

I min studie koncentrerar jag mig till att studera hur *legitimeringarna* ser ut i Kungsbacka kommuns informationsmaterial. Legitimeringar utgör *förklaringar* och *berättiganden* för de praktiker som finns inom ett system eller en institution (van Leeuwen 2007:91–92). För att legitimera en praktik behövs olika verktyg, verktyg som väljs utifrån den tänkta målgruppen och kan anspela på allt från vetenskap och auktoriteter till personlig erfarenhet och tradition. I min studie intresserar jag mig för hur Kungsbacka kommun legitimerar sin äldreomsorg, vilka värden som därigenom framträder och hur de i och med det konstruerar äldre som grupp och ålderdomen som livsfas.

1.1. Syfte och frågeställningar

Undersökningens syfte är att undersöka hur äldre som kategori konstrueras när Kungsbacka kommun i sitt informationsmaterial legitimerar den verksamhet de bedriver för äldre. Detta görs genom en legitimeringsanalys av 6 broschyrer som rör

äldreomsorgen i Kungsbacka kommun, och diskuteras med hjälp av en intersektionell tolkningsram där olika sociala kategoriseringars bidrag till konstruktionen av den äldre fokuseras. Jag arbetar med följande frågeställningar:

- Vilka strategier använder Kungsbacka kommun i sitt informationsmaterial för att legitimera äldreomsorgen?
- Vilken bild av den äldre konstrueras genom de värden som framträder i legitimeringarna?
- Hur kan den bild som framträder av den äldre förstås intersektionellt?

1.2. Rapportens disposition

I kapitel 2 nedan presenteras tidigare forskning som på olika sätt anknyter till min studie, följt av en teoretisk redogörelse i kapitel 3. I kapitel 4 redovisas material, metod och tillvägagångssätt närmare. Kapitel 5 är den empiriska delen och innehåller analysen av mitt material, vilket sedan sammanfattas tematiskt i kapitel 6. Slutligen förs en diskussion kopplat till teori och tidigare forskning i kapitel 7.

2. Tidigare forskning

I det följande placerar jag mitt arbete i två forskningsfält jag finner relevanta, och tillsammans utgör de generella tolkningsramar för min undersökning. Först presenterar jag språkvetenskaplig forskning som riktat intresse mot just kommunikation kring äldreomsorg, varpå jag lägger fram två exempel på tidigare forskning som på olika sätt behandlat konstruktionen av ålderdomen och den äldre.

2.1. Malmö stads äldreomsorg

Myndighetsspråk kopplat till äldreomsorgen har tidigare studerats i Rahm & Ohlsson (2009). De tecknar en bakgrund av en förändrad medborgarroll, där den svenska medborgaren gått från passivt omhändertagen av en aktiv stat till en situation där medborgaren ses som ett aktivt subjekt med kontroll och ansvar över sin livssituation (ibid. 2009:28). I och med avreglering av tidigare offentliga monopol har vissa verksamheter konkurrensutsatts och medborgaren gjorts till ett slags kund (ibid. 2009:29).

I sin analys av en broschyr om äldreomsorg, utgiven av Malmö stad, analyserar Rahm & Ohlsson (2009) förhållandet mellan klarspråksarbete, marknadsorientering, medborgare och myndighet. De konstaterar att Malmö stad i sin broschyr lyckas bra med stora delar av klarspråksidealerna, bland annat genom att broschyren varken innehåller krångliga ord eller komplicerad meningsbyggnad (ibid. 2009:39). Sämre lyckas Malmö stad med mottagaranpassningen. Rahm & Ohlsson (2009) ställer sig frågan vem broschyren egentligen riktar sig till – är det alla äldre, äldre i behov av omsorg eller kanske närstående? De konstaterar att många texter från myndigheter till medborgare har vida och heterogena målgrupper, vilket orsakar just den här problematiken (ibid. 2009:40).

Innehållsligt rör Malmö stads broschyr flera delar av äldreomsorgen – hemtjänst, äldreboende, demensvård och vård i livets slutskede. Rahm & Ohlsson nämner att flera av dessa insatser innebär att den äldre medborgaren och personer i dess närhet står inför ett antal val, val som kan vara svåra att göra i synnerhet för den som har funktionsnedsättningar. Det ökade ansvaret det innebär för den enskilde varken

berörs eller problematiseras i broschyren. Trots att medborgaren till viss del gjorts till kund i kommunen tilltalas inte läsaren ur ett sådant perspektiv (ibid. 2009:40).

2.2. Konstruktioner av äldre i offentligheten

Bilden av ålderdomen och de äldre så som den kommer till uttryck i textmaterial har tidigare studerats av Nilsson (2008), som studerar konstruktionen av äldre i texter från dagspress, SPI (Sveriges Pensionärers Intresseparti) och den statliga utredningen SENIOR 2005.

Han pekar utifrån sitt material ut en dominerande diskurs där äldre som kategori kopplas samman med sjukdom, stagnation, förfall och beroende – en nedåtgående process, motsatsen till barndomens ”att växa upp” (Nilsson 2008:214). Denna kommer särskilt till uttryck i dagstidningsmaterialet. Samtidigt finner Nilsson tecken och exempel på att den här dominerande bilden motsägs, bland annat genom SPI:s direkta avvisande av bilden av den äldre som inkompetent och stagnerad. Detta uttrycks också till exempel i SPI:s politiserade språkbruk där den äldre konsekvent benämns *pensionären* och att *behovet av vård* hellre uttrycks som *rätten till vård* (ibid. 2008:216–217).

Nilsson menar dock att även försöken att opponera sig emot den rådande äldrediskursen görs i relation till just den dominerande diskursen, *hegemonin*, vilket gör att den dominerande diskursen finns närvarande även när alternativa perspektiv uttrycks. Det gör att den hegemoniska diskursen i samtliga material utgör ett referentiellt centrum för beskrivningen av den äldre (Nilsson 2008:220).

Nilsson arbetar i sin avhandling även med ett intersektionellt perspektiv, där han studerar bilden av äldre inte bara utifrån ålder, utan också hur t.ex. klass och etnicitet medverkar till konstruktionen av kategorin (2008:15). Det mest framträdande resultatet ur det perspektivet är att den äldre kopplas samman med svenskhet, något Nilsson menar att även andra studier kunnat påvisa. Nilsson menar att den äldre i materialet från SPI konstrueras utifrån en föreställd nationell gemenskap, där den äldre görs som ’etnisk svensk’ och ställs emot kategorin ’invandrare’. Positionen ’svensk’ uttrycks inte alltid explicit i texterna, men den kommer till uttryck genom att ’invandrare’ ställs i ett antagonistiskt förhållande till

ett *vi*. Termen *pensionär* har också i vissa fall kopplats så starkt till svenskhet att den kommit att betyda 'etniskt svenska pensionärer', såväl i SPI:s texter som i dagspressmaterialet (Nilsson 2008:223–224). Nilsson belägger detta bland annat genom ett textexempel där 'pensionärer' uppmanas att se 'invandrare' som människor (2008:94). Skillnader i livsvillkor inom gruppen äldre är enligt Nilsson generellt osynliggjorda. Istället görs ålder till en gemensam identitet medan t.ex. klass, som i andra sammanhang ofta är grund för politiska och sociala klyftor, döljs (Nilsson 2008:132).

2.3. Åldrandeideal i självhjälpslitteratur

Ur ett något annorlunda perspektiv har Andersson (2010:93–94) i en artikel om samtida och historiska åldrandeideal studerat hur den äldre uppmanas leva enligt två självhjälpsböcker riktade mot äldre: psykologen Patricia Tudor-Sandahls *Den tredje åldern* och *Den fjärde åldern* (ibid. 2010:94). I Anderssons analys framträder flera ideal och normer som präglar åldrandet i vår tid, vilka sammanfattas här.

Andersson menar att *autenticitet* är ett framträdande begrepp i de undersökta böckerna. I böckerna påstås att det är först sent i livet vi har möjlighet att "bli den vi var avsedda att vara" och när vi har förutsättningar för att finna vårt "autentiska jag" (Andersson 2010:95). Vid begreppet autenticitet tycks, menar Andersson, stor vikt läggas vid känslöbalans – att hitta den inre kärnan, men samtidigt vara öppen för förändring (ibid. 2010:96). Idealet är att aktivt närma sig åldrandet, acceptera det och samtidigt fortsätta att utvecklas (ibid. 2010:95).

Ett annat centralt begrepp som framträder är *mognad*, vilket Andersson menar hör samman med känslökontroll. Den icke-mogna, antiidealet, exemplifieras med en kvinna som inte byter bort den mer ungdomliga klädstilen, frisyren och sminkningen; "en kvinna som klamrar sig fast vid ett beteende som redan överlevt sig själv" (Andersson 2010:96–97). Andersson (2010:116) menar att råden och anvisningarna i böckerna i viss mån förespråkar återhållsamt snarare än utåtriktat leverne i ålderdomen. Läsaren uppmanas att "utforska stillheten" i sig själv, att acceptera att hen inte längre är en lovande förmåga och att inte klamra sig fast vid det som varit (ibid. 2010:96).

3. Teori

I det följande presenteras de tankegångar som utgör min teoretiska grundhållning. I det första avsnittet nedan presenteras ett antal textteoretiska tankegångar som ska förstås som min grundhållning till texten. De motiverar textens, i synnerhet sakprosans, potential som undersökningsmaterial och utgör därmed ett slags teoretisk bakgrund till min studie. I kapitlets andra avsnitt flyttas fokus från texten till de samhälleliga aspekterna av min undersökning. Här presenteras den intersektionella ram som jag i min diskussion använder mig av för att tolka mina resultat.

3.1. Textteori

Teoretiskt har jag ett språkkonstruktivistiskt perspektiv på språket, en språksyn influerad av den kritiska diskursanalysen. Det innebär ett bakomliggande antagande om att språkliga strukturer både *skapas av* sociala strukturer och medverkar till att *skapa* desamma (Ledin 1994:19). Av Fairclough (1992) uttrycks detta som ett dialektiskt förhållande mellan diskurs¹ och social struktur, där det sistnämnda är både en premiss för och en effekt av det förstnämnda. Å ena sidan formas och begränsas diskurs av social struktur på alla nivåer; av klass och andra sociala relationer, av förhållanden relaterade till institutioner som lag eller utbildning, av normer och konventioner. Å andra sidan är diskursen socialt konstituerande, och bidrar till konstruktionen av samma sociala strukturer som formar och begränsar den (Fairclough 1992:64).

Detta innebär att jag ser text och kontext som förenade och ömsesidigt påverkade av varandra. De sociala förhållanden som skapas i texten kan både bekräfta och motsäga de sociala förhållanden som texten produceras i, vilket gör varje text till en förhandling om hur samhället ser ut (Ledin 1994:24). Texterna bidrar till att styra det sociala livet, och de kan bära uttryck för såväl normer och rådande

---

¹ Fairclough använder här termen diskurs i betydelsen språk i bruk, *language in use*, vilket av lingvister traditionellt betecknats som *parole* eller *performance* (Fairclough 1992:62).

föreställningar som tecken på förändringar och sprickor (Ledin & Selander 2003:91).

Denna utgångspunkt innebär för den här studien att jag dels ser kommunens kommunikation om äldreomsorg som skapad av den kontext den är producerad i, till exempel av kommunen och äldreomsorgen som institutioner; äldreomsorgens verksamhet och bilden av den; konventioner och lagar; äldrekultur etc. Dels ser jag också kommunikationen som medskapare till samma omgivande kontext. Jag förväntar mig att i analysen kunna se kontextuella faktorer avspeglade i texterna, men också att ges möjlighet att resonera kring hur kommunikationen förhandlar om bilden av äldreomsorgen som verksamhet och dess deltagare.

Genom att tala om den här medskapande kraften tillskrivs undersökningsmaterialet, sakprosan, också en viss makt och social betydelse. Det är ett antagande jag grundar på hur texter av det här slaget används och har använts. Ledin & Selander (2003:91) menar att sakprosan främst får sin sociala betydelse genom att den läses ofta, ständigt finns omkring oss och används för att inhämta information, berättelser och upplysning. Ett annat sätt att peka på sakprosans makt ges av Englund et al. (2003:161), som använder sig av kända exempel på sakprosatexter som haft och fortsätter att ha inflytande över samhället; till exempel Karl Marx Kapitalet och Bibeln, som båda starkt påverkat och påverkar både mentala och sociala strukturer. Men de menar också att även mindre anspråksfulla texter bär på makt, eftersom makt ingår som en beståndsdel i alla relationer människor emellan – även i språklig interaktion och i relationen mellan text och läsare (Englund et al. 2003:161).

De texter som är föremål för den här studien verkar på ett lokalt plan och har därför inflytande över en begränsad skara människor och verksamheter. Men i sitt sammanhang spelar texterna en viktig roll och jag menar att de kan ses som exempel på hur äldre som kategori konstrueras även i en vidare kontext.

3.2. Ålder och intersektionalitet

Intersektionalitet är en teoretisk ram för att analysera sociala positioner utifrån socialt konstruerade kategorier som är inbäddade i varandra. Det intersektionella

perspektivet har främst använts inom etnicitets- och genusforskning, och syftar till att studera hur olika maktordningar som kön, etnicitet och klass alltid samverkar och samexisterar (Nilsson 2008:14). Krekula et al. argumenterar för att också ålder ska betraktas som en maktparameter i intersektionell analys (2005:81). De menar att det intersektionella perspektivet är viktigt i all forskning som rör olika ålderskategoriseringar, för att undvika att forskningen i sig konstruerar en homogen bild av äldre (ibid. 2005:83). Äldre är inte bara individer i en viss ålder, utan kan också tillskrivas kön, klass, etnisk tillhörighet och flera andra sociala kategoriseringar. Ålderdomen är en social värld bland flera andra och kan inte betraktas som en del skild från det övriga samhället (ibid. 2005:90). Det finns emellertid en viktig skillnad mellan ålder och andra intersektionella parametrar som klass, kön och etnicitet – nämligen att den oundvikligen förändras över tid (ibid. 2005:85).

Ålder, och föreställningar om ålder, ska enligt Ambjörnsson & Jönsson framför allt betraktas som en kulturell och social process, snarare än ett fysiskt förlopp från födsel till död (2010:11–12). Olika ålderspositioner kopplas samman med olika rättigheter, skyldigheter, normer och förväntade beteenden, vilket påverkar individens handlande och sociala identitet (Krekula et al. 2005:83). Ålder fungerar dessutom som en organiserande princip i samhället, där olika ålderspositioner också innebär olika maktpositioner. Flera specifika rättigheter, som att köra bil, förvärvsarbete och ha sex, är direkt kopplade till ålder. Ur det perspektivet tillskrivs personer i åldrarna 20 till 65 mer makt än barn och äldre (Ambjörnsson & Jönsson 2010: 11–12). Nilsson (2008) menar att livet och dess olika åldersfaser i hög grad institutionaliserats och standardiserats de senaste två-tre århundradena. Tydliga exempel på hur livsloppet institutionaliserats är ålderspensionen och den allmänna skolplikten, vilka har avgränsat den produktiva tiden i livet till åldrarna däremellan. Utifrån det här perspektivet är livets olika åldersfaser helt integrerade med staten och det ekonomiska systemet (Nilsson 2008:16).

Inom äldreforskningen menas dock att beskrivningen av livsloppet som uppdelat i barndom, produktiv mellanålder och ålderdom blivit alltmer missvisande, till följd av individens förbättrade ekonomi och att människor i allt större utsträckning är

friska allt högre upp i åren. Därför delas den senare delen av livet allt oftare upp i två faser: den tredje respektive fjärde åldern, eller yngre-äldre och äldre-äldre. Den tredje åldern beskrivs som perioden från pensioneringen till dess att förutsättningarna för en aktiv livsstil minskar, medan den fjärde åldern beskrivs som den period i livet som till stor del präglas av beroende och sjuklighet. Den tredje åldern kännetecknas av en ökad fritid och konsumtion, med stora möjligheter till självförverkligande (Nilsson 2008:17).

4. Material och metod

Följande kapitel innehåller en beskrivning av undersökningens material och metod, och avslutas med metodsammanfattning och närmare beskrivning av tillvägagångssätt. Beskrivningen av materialet är allmänt hållen, eftersom en utförligare beskrivning av varje enskild del av materialet ges i samband med respektive analys.

4.1. Material och urval

Undersökningens material utgörs av 6 broschyrer som rör äldreomsorgen i Kungsbacka kommun. Hälften av materialet har jag hämtat i tryckt format på kommunens medborgarkontor och hälften är inhämtat via länkar på kommunens hemsida. Materialet utgör det samlade tryckta informationsmaterial om äldreomsorg som vid insamlingstillfället tillhandahålls öppet av Kungsbacka kommun. Tryckåren för de olika skrifterna är mellan 2008 och 2012. En förteckning över hela materialet finns i det avslutande referenskapitlet.

Valet föll på just Kungsbacka kommun av flera skäl, förutom det rent praktiska skälet att en enskild kommun var en lämplig avgränsning för min undersökning. Kungsbacka kommun hade vid insamlingstillfället ett rikare utbud av lättillgängligt informationsmaterial gällande äldreomsorgen än andra kommuner jag jämförde med. Kungsbacka har också tillämpat Lagen om valfrihet, LOV, på delar av sin äldreomsorg. Det innebär att hemtjänsten i kommunen delvis också utförs av privata aktörer, vilket gör att vissa delar av kommunens information också har en säljande funktion.

Kungsbacka kommunfullmäktige har dessutom beslutat om en kommunikationspolicy som gäller såväl kommunens externa som interna kommunikation. Där uppges målen för kommunens kommunikation vara att kommunikationen ska vara ”tydlig och saklig, öppen och tillgänglig, offensiv och snabb”. Kommunens anställda ska enligt policyn anpassa sin kommunikation till målgruppens behov och vara öppna för invånarnas synpunkter och önskemål, och kommunikationen i sig ska bland annat kännetecknas av ett respektfullt bemötande (Kungsbacka kommun

2006). Kommunen har med andra ord en hög ambition gällande sin kommunikation, vilket gör att deras informationsmaterial kan antas vara väl genomarbetat och därför lämpar sig för studier av det här slaget.

4.2. Om metodvalet

Undersökningens material rör till stor del specifika verksamhetsområden inom kommunens äldreomsorg – hemtjänst, äldreboenden och anhörigstöd. Samtliga av dessa insatser kan innebära stora livsförändringar för den som av en eller annan anledning tar del av dem, vilket gör att kommunen i sin information behöver legitimera sin verksamhet och beskriva varför den enskilde kan eller bör delta. Mitt metodologiska val för studien – legitimeringsanalysen – grundar sig just i det faktumet.

van Leeuwen (2007) har utvecklat modellen för legitimeringsanalys i en studie av texter som rör första skoldagen, där han undersöker med vilka medel texterna legitimerar den tvingande skolplikten. Det finns både likheter och skillnader i den diskurs han undersöker och den diskurs jag arbetar med. Skillnaden ligger kanske främst i att skolplikten är lagstadgad, medan insatserna inom äldreomsorgen ur juridisk synpunkt är frivilliga. I realiteten är äldreomsorgen emellertid det enda alternativet för många människor, som av olika anledningar behöver hjälp och stöd i vardagen. En stor likhet ligger i att både skolplikten och äldreomsorgen markerar åldersgränser och är delar av institutionaliseringen av livsloppet, som beskrivits i tidigare avsnitt. Äldreomsorgen har den som är över 65 år gammal möjlighet att få hjälp av, medan skolplikten gäller den som är mellan sju och sexton år gammal. Både mitt och van Leeuwens material rör sig alltså om texter som handlar om eller riktas till personer eller kategorier av människor med anledning av deras kronologiska ålder.

4.3. Legitimeringsstrategier

Grundläggande för legitimeringar är att de besvarar frågan *varför?* – uttalad eller outtalad. van Leeuwen separerar fyra huvudkategorier som utgör olika sätt att svara på frågan: *auktorisering*, *moralisk värdering*, *rationalisering* och *mythopoesis*. De

olika formerna av legitimering kan förekomma enskilda eller i kombination, och kan också fungera *delegitimerande*, alltså kritiserande (van Leeuwen 2007:92). van Leeuwen lägger emellertid betydligt mindre vikt vid den delegitimerande funktionen (Gustafsson 2009:53). Legitimering och delegitimering uttrycks enligt van Leeuwen främst skriftligt, men kan i vissa medier också formas multimodalt (2007:107).

I det följande presenteras de fyra kategorierna med undergrupper översiktligt. Eventuella svårigheter i gränsdragning mellan begreppen diskuteras i analyskapitlet vartefter de blir aktuella. De svenska termerna är i möjligaste mån hämtade från Gustafsson (2009) och är i annat fall översatta av mig. Exemplen är hämtade ur van Leeuwens material och fritt översatta av mig.

4.3.1. Auktorisering

Auktorisering innebär legitimering genom referens till tradition, lag, sed och personer som på ett eller annat sätt har auktoritet i den aktuella diskursen (van Leeuwen 2007:94). Inom kategorin urskiljer van Leeuwen tre grupper med två varianter vardera.

Den första gruppen kallas även den *aukautorisering*. Den uttrycks typiskt genom verbala processer, och kan vara antingen personlig eller opersonlig; jfr. ”jag säger det” – ”lagen säger det” (Gustafsson 2009:106).

Den andra gruppen kallas *kommendering*, och sker genom hänvisning till antingen expertis eller förebilder; jfr. ”professor Larsson menar att” och ”en klyftig lärare gör såhär”. Expertens auktoritet uttrycks i vissa fall explicit genom att kvalifikationer nämns, men är i vissa sammanhang underförstådd. Förebilds-aukautoritet kan röra sig om hänvisning till allmänt kända personer, vars auktoritet räcker för att legitimera efterföljare, men kan också uppnås genom förstärkningar, som i exemplet ovan. Visuellt kan kommendering t.ex. ske genom att en expert eller förebild helt enkelt framträder på bild när de ägnar sig åt en viss aktivitet som behöver legitimering (van Leeuwen 2007:95–96).

Den sista gruppen som urskiljs är *sed*, med de två varianterna *traditionens* och *konformitetens* aukautoritet. van Leeuwen menar att traditionens aukautoritet refererar till

en vana, medan konformitetens auktoritet handlar om att passa in bland andra; jfr. ”så brukar vi göra/har vi alltid gjort” – ”så gör de flesta/alla andra” (2007:96–97).

4.3.2. *Moralisk värdering*

Legitimering genom moralisk värdering har kopplingar till en moralisk diskurs istället för att baseras på auktoritet (van Leeuwen 2007:97). van Leeuwen menar att det är svårt att urskilja tydliga lingvistiska markörer för detta, vilket gör att vi får använda vår kontextuella kunskap och vårt förnuft för att hitta dem. Ofta rör sig dessa legitimeringar bara om vaga tecken på underliggande värderingar om vad som är bra eller dåligt i en viss kulturell kontext, vilket kan synliggöras genom t.ex. adjektiv som *normal*, *sund*, *användbar* osv. (Gustafsson 2009:51, van Leeuwen 2007:98). van Leeuwen identifierar tre former av moralisk värdering: *evaluering*, *abstraktion* och *analogi*.

Vid *evaluering* spelar värderande adjektiv spelar en nyckelroll. van Leeuwen noterar dock att många adjektiv samtidigt kan uttrycka både konkreta egenskaper och en värdering. Han exemplifierar med adjektiven *grön* och *krispig* i reklamtext, som både har konkret betydelse och för med sig en värdering (2007:98). I van Leeuwens material är ord som *naturlig* och *normal* vanliga, där gränsdragningen mellan naturen i sig och en mänsklig värdering ibland är oklar. Det skiljande kriteriet i sådana fall är enligt van Leeuwen om förhållandena kan förändras av mänsklig kraft (2007:99).

Moralisk värdering kan också ske genom *abstraktion*, där en moralisk komponent av en praktik urskiljs och används som beteckning för praktiken i sig. ”Att gå till skolan kan” t.ex. omformuleras till ”att bli självständig”, där handlingen legitimeras genom att länkas till den moraliska diskursen självständighet (van Leeuwen 2007:99).

Ett annat sätt att legitimera genom moralisk värdering är *analogi*, som innebär att en handling associeras med andra handlingar som har positivt värde. Ett exempel på detta hos van Leeuwens lyder: ”Precis som när en vuxen börjar på ett nytt jobb, kommer barnet att vara oroligt”. Exempel på delegitimerande analogi hämtar van

Leeuwen från en text som med militära uttryckssätt kritiserar skolplikten: ”drilla elever” och ”fängsla elever” (2007:99–100).

4.3.3. *Rationalisering*

Rationalisering går enligt van Leeuwen hand i hand med moralisering. Vid moralisk värdering har moraliseringen tagit överhanden, medan rationaliseringen ligger dold. Vid legitimering genom rationalisering är förhållandet det omvända. Ingen rationalisering fungerar enligt van Leeuwen legitimerande utan ett element av moralisering (van Leeuwen 2007:100).

van Leeuwen urskiljer två grupper av legitimering genom rationalisering: *instrumentell* och *teoretisk* rationalisering, varav den sistnämnda gruppen förekommer i tre definierade varianter.

Instrumentell rationalisering legitimerar genom att hänvisa till syfte, mål och effekter av en viss social praktik (Gustafsson 2009:122–123). Som nämnts ovan måste en rationalisering innehålla moraliska element för att räknas som legitimering, vilket innebär att ett exempel som ”hon ställde sig i kön för att betala hans matpengar till läraren” inte bildar en legitimering, trots att meningen utgör en syftesbeskrivning. Detta eftersom att ställa sig i kön kan ses som en del i att betala matpengar till läraren och inte innehåller någon värdering. Meningen ”dessa tekniker användes för att introduktionen till idrottslektionerna skulle gå smidigare” innehåller däremot en värdering och räknas därför som legitimering genom instrumentell rationalisering (van Leeuwen 2007:100–101).

Vid teoretisk rationalisering grundas argumentet inte främst på moral, effektivitet eller auktoritet, utan på någon form av sanning. van Leeuwen urskiljer tre typiska uttryckssätt för detta. Det första är *definition*, där en handling definieras till en annan, moraliskt värderad, handling. Båda handlingarna måste vara generella och länken mellan de två handlingarna måste vara antingen attributiv (*är, utgör* etc.) eller signifikativ (*betyder, signalerar, symboliserar* etc.). van Leeuwen exemplifierar med ”att börja skolan signalerar att barnen växer upp” (2008:116).

Det andra uttryckssättet är *förklaring*, där aktören snarare än handlingen karaktäriseras. Handlingen legitimeras med ”att göra såhär är passande för den här

aktören”. I van Leeuwens material uttrycks förklaring t.ex. i meningar som ”de håller sig lugna och samlade eftersom barn så lätt läser sina föräldrars signaler” (2008:116).

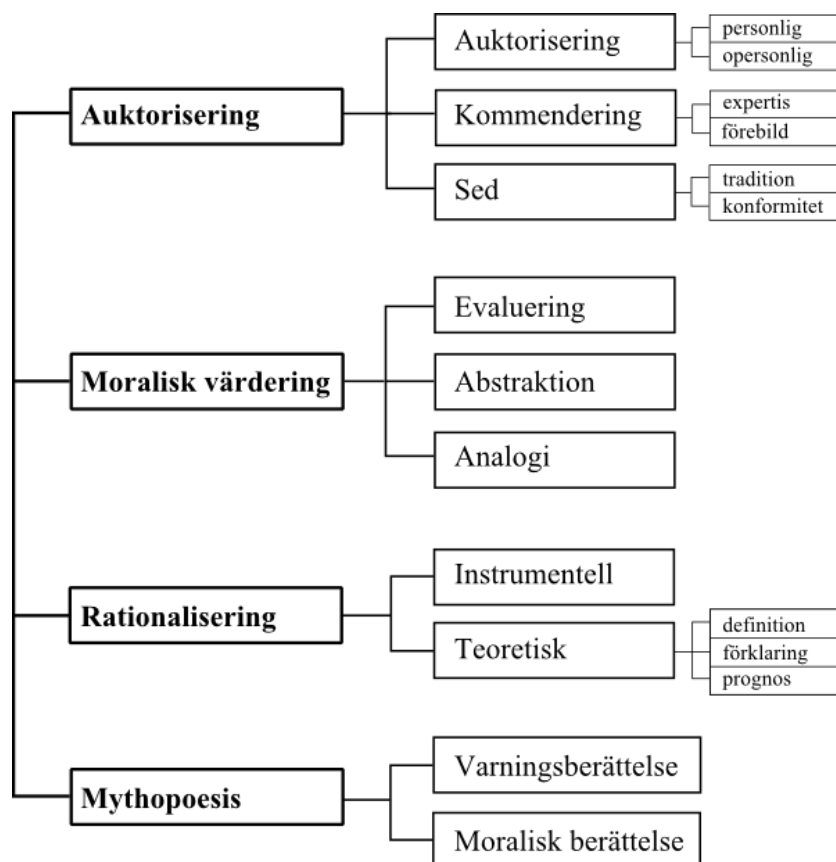
Det sista uttryckssättet som urskiljs av van Leeuwen är *prognos*. Prognoser hör samman med auktoritet, men baseras på expertis och erfarenhet snarare än auktoritet i sig. Detta gör att prognosen, åtminstone i teorin, kan motsägas av andra erfarenheter. Ett illustrerande exempel hos van Leeuwen är ”oroa dig inte om ditt barn gråter, det går snart över” (2008:116).

4.3.4. Mythopoesis

Legitimering kan enligt van Leeuwen också ske genom mythopoesis, som enligt Gustafsson betyder ’skapandet av myter’. Det handlar då om invävda berättelser i texterna, antingen i form av varningsberättelser (*cautionary tales*) eller moraliska berättelser (*moral tales*) (Gustafsson 2009:133). I den sistnämnda typen av berättelser belönas protagonisten för sitt deltagande i legitimerade praktiker eller för att hen upprätthåller en social ordning, och fungerar därigenom som goda exempel. I varningsberättelser uppvisar protagonisten avvikande beteende, vilket leder till olyckliga slut. De varnar för vad som händer den som inte rättar sig i ledet och följer de rådande normerna i den sociala praktiken (van Leeuwen 2007:106).

4.4. Metodsammanfattning och tillvägagångssätt

Ovan har jag beskrivit både huvud- och undertyper av de legitimeringsstrategier som ingår i den analysmodell jag använt mig av. Jag har i min analys huvudsakligen kategoriserat legitimeringarna i de fyra huvudtyperna, och i allmänhet bara specificerat närmare där jag tyckt att det hjälpt förståelsen av klassificeringen och mitt tillhörande resonemang. Som hjälp för förståelsen av analysen i nästföljande kapitel följer här en figur som sammanfattar analysmodellens olika delar.

Figur 1: Metodsammanfattning

Som nämnts inledningsvis kan legitimeringar förekomma både enskilt och i kombination, vilket gör att det i min analys kan förekomma svårigheter i gränsdragning mellan de olika legitimeringskategorierna. Dessa gränsfall eller kombinationer av legitimeringar hanterar jag genom att alltid betrakta en av legitimeringstyperna som huvudsaklig, men notera drag av sekundära legitimeringssätt. Jag motiverar sådana ställningstaganden löpande i analysen.

I ett material som rör äldreomsorg aktualiseras oundvikligen även två andra grupper än äldre själva: personal och närstående. Dessa grupper finns närvarande i min analys eftersom jag menar att de bidrar till konstruktionen av den äldre, men grupperna i sig är inte fokuserade.

I mitt arbete har tonvikt lagts på de legitimerande funktionerna i materialet, eftersom det enligt min tolkning av van Leeuwen (2007, 2008) är analysmodellens fokus. Eventuella delegitimerande funktioner har jag betraktat som sekundära.

Gustafsson (2009:165) visar dock i sina resultat att legitimering och delegitimering ofta går hand i hand, vilket jag också relaterar till mina resultat i det sammanfattande kapitel 6.

van Leeuwen (2007, 2008) diskuterar inte frågan om *vad* som legitimeras genom de strategier som presenteras. Två exempel som ”dessa tekniker användes för att introduktionen till idrottslektionerna skulle gå smidigare” och ”att börja skolan signalerar att barnen växer upp” betraktas som likvärdiga, trots att det första legitimerar en enskild insats i skolgången medan det andra legitimerar hela skolgången i sig. Jag har i min analys kontinuerligt försökt redovisa vad jag uppfattar som objekt för legitimeringen, för att kunna uppmärksamma eventuella skillnader i vilka legitimeringsstrategier som används.

I det sammanfattande kapitel sex pekar jag dessutom ut vilka värden och ideal jag menar varit särskilt framträdande i de legitimeringar jag kunnat urskilja. Dessa fokuseras sedan i det avslutande diskussionskapitlet.

5. Analys

I följande kapitel redogörs för analysen av det insamlade materialet. Varje skrift analyseras separat i någorlunda tematisk följd efter de olika verksamhetsområden som de aktuella materialen rör. Analysen av varje skrift inleds med en utförligare beskrivning av det aktuella materialet, och följs av legitimeringsanalysen. Eftersom van Leeuwen menar att legitimering huvudsakligen sker språkligt presenteras den språkliga analysen först för att sedan följas av den multimodala. Jag ger kontinuerligt språkliga exempel ur texten och på ett fåtal ställen bildexempel för att underlätta förståelsen.

I nästa kapitel sammanfattas och diskuteras resultaten efter ett antal tematiska spår.

5.1. Till dig som är senior – Livskvalitet i Kungsbacka kommun

Foldern *Till dig som är senior* utgör en övergripande beskrivning av de tjänster som tillhandahålls av Kungsbacka kommuns äldreomsorg, inklusive bl.a. äldreboenden, hemtjänst och träffpunkter. Det framgår i foldern att den skickats ut till samtliga kommuninvånare som fyllt 75 år. Foldern består av fyra A4-sidor, innehåller nio bilder, har 12 textstycken, 11 underrubriker samt en inledande ingress.

5.1.1. Legitimeringar

Främst förekommer legitimeringar i broschyrens första delar. Redan på framsidan finns ordet *livskvalitet* i broschyrens underrubrik ”Livskvalitet i Kungsbacka kommun”. Ordet *livskvalitet* återkommer också i ingressen. Jag tolkar ordet som en moralisk värdering i form av en abstraktion, enligt van Leeuwens indelning. I nästföljande mening specificeras vad avsändaren lägger i begreppet *livskvalitet*, nämligen ”[a]tt umgås med andra, ha ett eget hem, ingå i ett sammanhang och ha något meningsfullt att göra”. Även här rör det sig om abstraktioner för att vinna legitimitet. Att umgås med andra, ingå i ett sammanhang och ha något meningsfullt att göra avser sannolikt att gå till kommunens träffpunkter eller seniorföreningar

som presenteras i broschyren, medan att ha ett eget hem antagligen att kunna bo kvar hemma med hjälp av hemtjänst. Dessa komponenter påpekas sedan vara ”viktigt för både gammal och ung”. I meningen finns också adjektivet *viktigt*, som är en tydlig värderingsmarkör. Det är dock inte helt tydligt vilken typ av legitimering det rör sig om i det här fallet. Frågan är om dessa behov ska betraktas som ett naturligt behov hos människan eller om de ska ses som mänskligt konstruerade värden, och om legitimeringen därför ska anses vara teoretisk rationalisering eller värdering. Jag vill hävda att vi med mänsklig kraft skulle kunna förändra t.ex. behovet av att ha ett eget hem, och att det inte alls är viktigt för alla att umgås med andra. Även om det är ett gränsfall kategoriserar jag därför legitimeringen här som en värdering.

Språkligt förekommer också syftesbeskrivningar av specifika delar av äldreomsorgen som inte utgör legitimeringar. Jag motiverar här anledningen till detta, eftersom de förekommer i flera andra delar av materialet. Kommunens träffpunkter beskrivs till exempel med ”[h]it kan du komma för att dricka kaffe, umgås, lyssna på musik, syssla med något hantverk eller följa med på utflykter”. Som påpekats ovan kategoriserar inte van Leeuwen syften som legitimeringar om de inte innehåller en värderande komponent. De specifika aktiviteterna som radas upp i exemplet ovan ser jag som en del i processen att gå till en träffpunkt, och de saknar moralisk anknytning. Jag menar därför att de inte utgör någon legitimering enligt van Leeuwens kriterier. Fler exempel på liknande syftesformuleringar finns i den här broschyren bland annat under rubrikerna för anhörigstöd, trygghetslarm och seniorföreningar, och på flera ställen i andra delar av materialet. Jag har bortsett från dessa formuleringar i resterande analys, om de inte på annat sätt kan motiveras vara legitimeringar.

Broschyren i fråga är, precis som övriga delar av materialet, en multimodal produkt, vilket gör att även bilderna kan vara legitimerande faktorer. På de nio bilderna syns ett antal seniorer i varierande miljöer, i samtliga fall utom ett utanför hemmiljön. Flera av bilderna föreställer skärgårdsmiljö, en bild är tagen på en golfbana och en annan i ett bibliotek. Alla avbildade personer är vita, fullt kroppsligt funktionella och har tydliga leenden. Endast i ett fall avbildas en person ensam på en

bild, där en kvinna sitter vid ett bord med en surfplatta. Det förekommer inga bilder på personal eller annan typ av omsorg. Jag uppfattar samtliga bilder som illustrationer av det återkommande begreppet *livskvalitet*. Bilderna fungerar legitimerande genom att visa att ålderdom och äldreomsorg inte är synonymt med ensamhet, tristess, sjukdom och institutionalisering. Bilderna knyter an till värderande begrepp som lycka, umgänge, aktivitet, rikedom och hälsa. De avbildade seniorerna kan också tänkas fungera legitimerande

Bild 2: Omslag *Till dig som är senior*

genom att illustrera förebilder, även om det inte rör sig om några kända personer, eller som mythopoesis som visar ett idealiskt och önskvärt beteende och liv.

5.2. Du som bor hemma – Den här hjälpen kan du få

Du som bor hemma är en 12 sidor lång broschyr som informerar om hemtjänst, personlig assistans, färdtjänst och annan hjälp till personer över 65 år som bor kvar i hemmet. I broschyren finns 8 bilder och 21 underrubriker fördelade på 6 huvudrubriker.

5.2.1. Legitimeringar

I broschyren *Du som bor hemma* finns många syftesbeskrivningar, men få legitimeringar. Den första brödtexten inleds dock med den instrumentella rationaliseringen ”[v]i vill att du ska ha möjlighet att bo kvar hemma så länge som möjligt”, som uppges vara anledningen till att äldreomsorgen erbjuder olika former av stöd och hjälp i hemmet. Meningen lyfter idealet om att bo i hemmet hellre än särskilt boende, ett tema som fanns även i broschyren *Till dig som är senior* ovan.

Därutöver finns legitimeringar av specifika insatser – trygghetslarm och äldreomsorgens syn- och hörselinstruktör. Den förstnämnda legitimeras i meningen ”[a]tt ha trygghetslarm ses av många som en extra livförsäkring”. Genom att referera till hur *många* betraktar trygghetslarmet legitimerar kommunen insatsen genom sedens auktoritet. Genom jämförelsen med en *livförsäkring* innehåller legitimeringen dessutom tydliga drag av analogi, där trygghetslarmet associeras med en annan diskurs som har ett positivt värde. Legitimering genom analogi finns också i nästkommande mening, där det beskrivs att trygghetslarmet bärs ”antingen som ett halsband eller som en klocka”. Här beskrivs hur trygghetslarmet bärs precis som två positivt eller möjligen neutralt värderade ting. Syn- och hörselinstruktörens närvaro legitimeras sedan med att hen ”arbetar för att du som är synskadad eller har en hörselnedsättning ska vara mindre beroende av andras hjälp”, en instrumentell rationalisering som framhåller oberoende som ett ideal.

Fem av broschyrens bilder föreställer ett mindre antal seniorer i olika situationer. På tre av bilderna syns också personal utföra olika former av service och omsorg, och på två av bilderna tycks senioren vara i sällskap med en anhörig. Gemensamt för alla bilder är att de avbildade har tydliga leenden. Till skillnad mot flera andra broschyrer i materialet finns i *Du som bor hemma* både hjälpmedel i form av rollatorer och viss etnisk mångfald avbildade. Bilderna fungerar legitimerande genom att den service och omsorg som avbildas värderas som gott, vilket uttrycks i de avbildades leenden. I broschyren finns också tre bilder som inte föreställer personer, utan istället blommor, en katt och ett ställ med diverse hobbyartiklar. Dessa bilders legitimerande funktion är vagare, men jag läser dem som moraliskt värderade attribut till det liv broschyrens läsare föreställs leva eller önska sig.

5.3. Valet är ditt – kundval inom hemtjänsten

Valet är ditt är en kvadratisk utviksfolder med 6 sidor, en bild på vardera sidan och fyra rubricerade textstycken. Broschyren informerar om kommunens kundval inom hemtjänsten, som innebär att en vårdtagare har rätt att välja sin utförare av hemtjänst.

5.3.1. Legitimeringar

I broschyren finns legitimeringar huvudsakligen under underrubriken *Varför?*, som tydligt avser att legitimera kundvalet. Där framgår att kundvalet är resultatet av ett beslut som fattats av ”politikerna i nämnden för Äldreomsorg”. Här signaleras auktoritet genom kommendering, både genom explicit hänvisning till politikerna i sig och mer subtilt genom hänvisning till en demokratisk process. Legitimering genom auktoritet finns även när broschyren informerar om att ”en ny lag, Lagen om Valfrihet (LOV)” ligger till grund för beslutet att införa kundval.

I samma stycke beskrivs syftet med beslutet vara att ”öka valmöjligheten, öka konkurrensen och höja kvaliteten”. Formuleringen är en syftesbeskrivning och de nämnda substantiven knyter dessutom tydligt an till värderande diskurser, vilket gör att de utgör legitimeringar genom instrumentell rationalisering. Införandet av kundvalet är, som nämnts, resultatet av en politisk process, vilket märks genom att ordvalen knyter an till politiska värderingar.

De tre målen som förväntas uppnås genom förändringen – *valmöjlighet*, *konkurrens* och *kvalitet* – är begrepp som i sig har en hög grad av abstraktion. Om de är att betrakta som abstraktioner i van Leeuwens mening är emellertid svårare att avgöra, eftersom det är oklart vilka mer konkreta praktiker de skulle vara abstraktioner av. Både *valmöjlighet* och *konkurrens* skulle möjligen kunna konkretiseras till *fler aktörer*, men vad som egentligen döljer sig bakom *kvalitet* är svårare att svara på. Jag tolkar därför fallet främst som en instrumentell rationalisering, men noterar också drag av abstraktion.

Visuellt är eventuella legitimeringar svårare att urskilja än i t.ex. *Till dig som är senior*. Bilderna i sig är mycket lika de som finns i de andra skrifterna – ett antal vita, till synes fullt funktionella, seniorer syns mestadels utomhus och i hälften av fallen i sällskap med andra seniorer. Trots att foldern specifikt rör hemtjänsten och möjligheten att välja bland aktörer förekommer varken

Bild 3: Valet är ditt

personal, olika företag eller omsorgspraktiker på bilderna. Kopplingen mellan text och bild är därför svagare. De avbildade personerna förmedlar glädje och lycka, men inte direkt kopplat till textens tema. Snarare visar de en generellt lycklig ålderdom och uttrycker en moralisk värdering.

5.4. Välkommen till vår hemtjänst

Välkommen till vår hemtjänst är en åttasidig informationsbroschyr i A4-format med 15 bilder och ett tiotal stycken brödtext. I broschyren finns information om vilka tjänster Kungsbacka kommuns egen hemtjänst erbjuder. Som nämnts ovan konkurrerar den kommunala hemtjänsten med privata aktörer, vilket gör att broschyren har ett säljande ändamål vid sidan om sin informerande funktion.

5.4.1. Legitimeringar

Materialets säljande funktion gör att texten söker legitimera läsaren att välja kommunen som hemtjänstleverantör. Vanligen sker det inte genom formuleringar som enligt van Leeuwens modell klassas som legitimeringar, utan genom beskrivningar av verksamheten. Emellanåt finns dock exempel på instrumentell rationalisering, i t.ex. ”vi ger dig stöd för att du ska klara så mycket som möjligt på egen hand” och ”[v]i ser dina dagliga sysslor som en bra träning”. I båda exemplen framhålls självständighet som ett ideal. Än tydligare uttrycks instrumentell rationalisering i meningen ”[v]år uppgift är att se till att du kan bo kvar hemma så länge som möjligt och känner dig trygg i ditt hem”. Här beskrivs mål och effekter av hemtjänstens insatser explicit, samtidigt som det implicit framhålls som önskvärt att vårdtagaren ska bo kvar hemma. Instrumentell rationalisering används också för att legitimera att hemtjänsten dokumenterar hjälpen i en omsorgsplan i meningen ”för att ge dig så bra service som möjligt.”

Broschyrens inledande textstycke innehåller meningen ”[v]i som arbetar här är anställda av kommunen”. Här menar jag att texten förhåller sig till marknadsdiskursen och legitimerar valet av den kommunala hemtjänsten genom att hänvisa till kommunens auktoritet.

På två ställen i broschyren legitimeras den kommunala hemtjänsten genom att dess avsedda relation till brukaren framhålls: ”[v]årt arbete bygger på goda relationer och respekt för din integritet” och ”[e]ftersom vi arbetar i ditt hem tar vi stor hänsyn till hur du vill ha det och utför arbetet på dina villkor”. Här finns flera värderande ord som *god*, *respekt* och *hänsyn*. Dessa ord kopplas till den kommunala hemtjänstpersonalens arbete, vilket gör att jag tolkar dem som moraliska värderingar som legitimerar hemtjänstpersonalens arbete.

Bild och text är tydligt sammankopplade i broschyren. På samtliga bilder utom två avbildas seniorer tillsammans med enhetligt klädd hemtjänstpersonal. Oftast visar bilderna service och omsorg i hemmiljö, där personal hjälper till med bl.a. dammsugning, dammtorkning och strykning. Det förekommer också bilder på promenader. Relationen mellan personal och brukare är i vissa fall mycket nära, där personalen kramar om brukaren (se exempel i bild 3 ovan). Med undantag för två bilder har alla stora leenden eller till och med skratt på läpparna, vilket på ett tydligt sätt värderar hemtjänstinsatserna som något gott. Scenerna i fotografierna är närmast idealiska tjänste- och omsorgssituationer som fungerar legitimerande för de tjänster som beskrivs i texten.

Bild 4: Välkommen till vår hemtjänst

5.5. Välkommen till våra äldreboenden

Välkommen till våra äldreboenden är en åttasidig, kvadratisk broschyr som informerar om kommunens särskilda boenden. Broschyren innehåller nio bilder och 18 textstycken samt ett antal över- och underrubriker.

5.5.1. Legitimeringar

Redan i ett antal av broschyrens över- och underrubriker finns legitimeringar. Det rör sig indirekt om instrumentella rationaliseringar – det som nämns är syften med äldreboendet – och innehåller samtidigt värderingar. Broschyrens första rubrik är

Trygghet i ditt hem, som följs av en tydlig syftesbeskrivning genom instrumentell rationalisering: ”[v]år målsättning är att du som är över 65 år ska känna dig trygg i ditt hem”. En liknande legitimering finns kort därefter: ”[v]i finns alltid för dig om du behöver hjälp med något. Det gör att du kan känna dig trygg i din vardag”. Den sistnämnda legitimeringen innehåller dessutom drag av den teoretiska rationaliseringen prognos – läsaren förespås känna trygghet tack vare att personalen är tillgänglig. På samma sätt legitimeras trygghetslarmen genom meningen ”[p]å det viset kan du känna dig trygg dygnet runt”. I samtliga fall ligger värderingen i referensen till det värderade adjektivet *trygg*.

I ett av broschyrens stycken återkommer precis samma text som i *Välkommen till vår hemtjänst* ovan, och därmed också samma legitimeringar. Det gäller de moraliska värderingarna ”[v]årt arbete bygger på goda relationer och respekt för din integritet” och ”[e]ftersom vi arbetar i ditt hem tar vi stor hänsyn till hur du vill ha det och utför arbetet på dina villkor”, som behandlats ovan. Här legitimerar de dock äldreboendet istället för hemtjänsten. En snarlik moralisk värdering finns i underrubriken ”[v]i bemöter dig med respekt”.

”Du får gemenskap med andra” är rubrik till ett textstycke som informerar om det sociala livet på äldreboendet. Rubriken är en instrumentell rationalisering eftersom den hänvisar till en effekt eller ett mål med att bo på äldreboende, och dess värderade komponent är ordet *gemenskap*.

Tre legitimeringar för att bo på äldreboende sker genom påståenden om maten och måltiderna. I en av legitimeringarna sägs maten kort vara *viktig när man blir äldre*, en moralisk värdering [eller förklaring? hänvisning till äldre!]. I de två resterande påstås äldreomsorgen göra maten till en *högtid* och en *upplevelse för alla sinnen*. Dessa menar jag är gränsfall mellan två olika typer av moralisk värdering, abstraktion och analogi, men att de båda tydligast utgör analogier. Orsaken till detta är att måltiden benämns som just *måltiden*, och alltså inte i sig betecknas som *högtid* eller *upplevelse för alla sinnen*. Måltiden associeras här genom analogi dels till firandet av högtider och dels mindre specifikt till stora upplevelser, två områden som definitivt har positiva värden.

Två av legitimeringarna i texten handlar om delaktighet och inflytande. Den första uttrycks redan i en underrubrik genom den moraliska värderingen [d]in delaktighet är viktig. I det följande textstycket beskrivs att personalen alltid frågar den boende om ”när du vill stiga upp och när du vill vila, vilka aktiviteter du är intresserad av och vilken mat du uppskattar”, vilket legitimeras genom en liknande moralisk värdering: ”Det är viktigt för oss att få veta hur du vill ha det”.

Ett par av broschyrens legitimeringar rör olika aktiviteter och umgängesformer som äldreboendet erbjuder. Ett av dessa stycken inleds med meningen ”Våra äldreboenden erbjuder en rad aktiviteter och samvaro med andra”. Jag kategoriserar här *samvaro med andra* som en moralisk värdering genom abstraktion, eftersom det är en värderad komponent som kan urskiljas ur de aktiviteter äldreboendet erbjuder. Detta styrks av att umgängesformer som abstraktionen inrymmer exemplifieras i nästföljande mening: ”till exempel ... underhållning, bingo, högläsning, sittgymnastik och olika former av hantverk”. I samma stycke finns en moralisk värdering av äldreboendet genom uttrycket ”högtider firar vi traditionsenligt”.

I ett särskilt stycke informerar kommunen om att alla äldreboenden har trädgård och uteplats, där den boende kan t.ex. koppla av eller spela boule. Det stycket inleds med legitimeringen ”[a]tt få vistas utomhus är viktigt för att må bra”. Ordet *viktigt* förekommer också i legitimeringen ”[d]u som anhörig är viktig”, där det precis som i flera redovisade fall med ordet *viktigt* rör sig om en moralisk värdering. Gällande utomhusvistelserna menar jag dock att det istället rör sig om en teoretisk rationalisering genom definition. Detta eftersom utomhusvistelserna uppges vara viktiga för att *må bra*, varigenom att vistas utomhus definieras till en annan, värderad diskurs, nämligen välmående.

På broschyrens sista sida finns en textruta med referens till kommunens värdegrund, som uppges genomsyra allt som äldreomsorgen gör. Jag menar att två av de påståenden som hämtats ur värdegrunden kan klassificeras som legitimeringar genom moralisk värdering: ”vi bemöter dig med respekt” och ”vi ser till att du känner dig trygg i din vardag”. Här finns de värderade orden *respekt* och *trygg*, vilket de andra delarna av värdegrunden som nämns i broschyren saknar.

På samtliga nio bilder finns äldre personer representerade. De flesta avbildas ensamma med en personal och ett mindre antal avbildas i par med en annan äldre person eller helt ensamma. Alla personer utom en har ett tydligt leende på läpparna. Bilderna är i huvudsak tagna utomhus i trädgårdsmiljö. I likhet med bilderna i de andra materialen förmedlas positiva värden som glädje och trivsel. På de bilder där personal finns är avståndet till brukarna kort, vilket signalerar närhet och vänskaplighet. Bilderna bidrar till att legitimera genom att visa på den trygghet, personaltäthet och hälsa som kommer till uttryck i de språkliga legitimeringarna. Trädgårdarna, som i texten används som legitimering, utgör ofta bakgrund. Intressant nog syns de äldre sällan tillsammans med andra äldre, trots att flera av de språkliga legitimeringarna handlar just om samvaro och gemenskap med andra.

5.6. Stöd till anhöriga

Stöd till anhöriga är en åttasidig kvadratisk broschyr som informerar om anhörigstöd, en insats som vänder sig till den som vårdar en närstående över 65 år eller har en närstående på ett äldreboende. Broschyren innehåller tre stora bilder och drygt 10 rubricerade textstycken.

5.6.1. Legitimeringar

I broschyrens inledning förekommer ett antal legitimeringar, varav den första lyder "[a]tt hjälpa eller vårda en närstående ger både glädje och trygghet". Här finns en instrumentell rationalisering med hänvisning till en effekt av en närståendes vård, nämligen de värderande känslorna *glädje* och *trygghet*. I nästa mening påstås att anhörigvård också kan "skapa oro och trötthet", där föregående legitimering intressant nog delegitimeras genom en instrumentell rationalisering. Att anhörigvården kan skapa oro och trötthet fungerar samtidigt som instrumentell rationalisering för att legitimera anhörigstödet, eftersom nästföljande mening lyder "[d]ärför är det viktigt att du som är anhörig får det stöd du behöver". I samma textstycke finns ännu en instrumentell rationalisering, där anhörigstödet uppgift

uppges vara att se till att brukaren och den närstående får ”en bättre livssituation” och att de ska kunna leva ”ett så gott liv som möjligt”.

Broschyrens andra huvudrubrik lyder ”[d]u är viktig” och följs av ett stycke text som legitimerar den närståendes roll i vården och omsorgen. Här förekommer i samtliga meningar någon form av legitimering. Två av legitimeringarna sker genom moralisk värdering, nämligen ”[d]u som är anhörig är betydelsefull” och ”[v]i ser dig som expert och samarbetspartner”. Här påpekas den närståendes betydelse, vilket fungerar som en legitimering för att kommunen involverar den närstående i vården och omsorgen. I nästföljande meningar följer två instrumentella rationaliseringar, där målen och effekterna av den närståendes roll specificeras. Den närstående påpekas kunna bidra med ”värdefull kunskap och erfarenhet”, kunskaper som menas vara ”viktig för att vården och omsorgen ska bli så bra som möjligt”.

Slutligen legitimeras den närståendes vikt i en teoretisk rationalisering genom definition: ”[d]et är du som känner din närstående bäst och vet hur han eller hon vill ha det.”

Broschyrens tre bilder föreställer alla vita, fullt funktionella äldre personer i grupp. Två av bilderna är tagna i skärgårdsmiljö: en där en man håller om två kvinnor och en där sju personer går stavgång på klippor. En av bilderna är tagen vid ett bord i inomhusmiljö. De olika avbildade personernas roller är svårt att avgöra – det kan röra sig om både brukare och anhöriga. I de fall där ansiktet är synligt tycks alla avbildade vara leende. Den legitimerande funktionen hos bilderna är i första hand att de visar på positiva värden som gemenskap och glädje.

6. Tematisk resultatsammanfattning

I det följande finns en tematisk presentation och diskussion av resultaten från analysen i föregående kapitel. De språkliga och multimodala legitimeringsstrategierna ges här varsitt avsnitt, följt av en sammanfattning av de teman som aktualiserats i de redovisade legitimeringarna.

I nästföljande kapitel finns en diskussion av dessa resultat mot bakgrund av tidigare forskning och teori.

6.1. Språkliga legitimeringsstrategier

Jag har i min analys använt legitimeringsanalysen som den lins jag tittar på texten med, vilket gör bruket av de olika legitimeringsstrategierna till ett lämpligt avstamp för resultatsammanfattningen. Som vi sett ovan sker de språkliga legitimeringarna i materialet typiskt genom instrumentell rationalisering eller olika former av moralisk värdering. Kommunen söker därigenom främst legitimera sin verksamhet genom att hänvisa till goda effekter av verksamheten och genom att anknyta till värden de framhåller som viktiga. Jag har inte kunnat konstatera att legitimeringen sker på olika sätt beroende på vad som legitimeras – en specifik insats som trygghetslarm kan legitimeras på samma sätt som hela tillvaron på ett äldreboende. Det framträder heller inga större skillnader mellan legitimeringarna i de olika broschyrerna i materialet, trots att de delvis har olika funktioner och målgrupper. Mönstren i texterna är med andra ord så starka att de överskuggar skillnader i faktorer som målgrupp, innehåll och funktion.

Betydligt mer sällan legitimeras äldreomsorgen med referens till ”sanningar” eller fakta genom teoretisk rationalisering, och nästintill aldrig nämns auktoritet genom hänvisningar till experter eller lagar. Språkligt förekommer heller ingen legitimering genom mythopoesis. Alla dessa strategier hade varit tänkbara. Broschyrerna hade t.ex. kunnat innehålla kortare reportage med äldre som berättat om sin hemtjänst och sin omsorgssituation, eller forskare som berättade om goda effekter av vissa delar av omsorgen. Ett förslag på förklaring till varför de språkliga legitimeringarna just ser ut som de gör är att kommunen möjligtvis vill undvika att

vara auktoritär eller påträngande i sin information, och därför hellre formulerar sig med hjälp av ”mjukare” strategier som att hänvisa till vad de menar är viktigt i livet. Det ger erbjudanden om omsorgsinsatser snarare än påbud.

Jag har i mitt arbete haft ett uttalat fokus på de legitimerande strategierna i materialet, och därför betraktat den delegitimerande funktionen som sekundär. I analysen ovan har legitimeringar också varit i absolut majoritet, och egentligen har bara en tydlig delegitimering framträtt ur materialet. Som nämnts påpekar Gustafsson (2009) att legitimering och delegitimering dock kan gå hand i hand, och att en legitimering samtidigt kan delegitimeras en motsatt påstående. I ett större perspektiv kan därför vissa av de funna legitimeringarna sägas delegitimeras motsatta uppfattningar som läsaren kan bära på. Ur det perspektivet skulle t.ex. legitimeringarna som framhåller att personalen arbetar med ”respekt för din integritet” också kunna tolkas som delegitimeringar av en föreställning om att anlita hemtjänst vore integritetskränkande.

6.2. Multimodal legitimering

Som jag visat i föregående kapitel finns stora likheter mellan bilderna i materialet. De föreställer i typfallet vita, fullt kroppsligt funktionella äldre med stora leenden. Miljöerna är oftare utomhus än inomhus, de äldre är oftare i sällskap än ensamma. Personalen porträtteras ha en nära relation till sina brukare och de personer som kan tolkas som närstående den äldre framställs som lyckliga individer. Min inställning är att de bilder som förekommer i broschyrerna per definition är positivt värderade, eftersom de annars knappast hade förekommit i materialet. Jag har därför i första hand kategoriserat bilderna som tillhörande legitimeringskategorin moralisk värdering. Jag har i stor utsträckning också tolkat bilderna som förstärkningar till de moraliska värderingar som uttrycks språkligt, eftersom de i många fall aktualiserar samma värden och teman som de språkliga legitimeringarna (se avsnitt 6.3 nedan).

Gällande de multimodala legitimeringarna är det emellanåt svårare att avgöra vad som legitimeras än i fallen med de språkliga. Stundom framgår det tydligt att olika delar av äldreomsorgen i sig legitimeras, nämligen i de fall där bilderna visar omsorgssituationer eller äldre tillsammans med personal. Personal och omsorg

saknas dock förvånansvärt ofta på bilderna. Betydligt vanligare är att bilderna visar gemenskap äldre emellan, ett liv med rikliga aktiviteter och en frisk ålderdom. Här är kopplingen mellan de språkliga legitimeringarna och de multimodala svagare, och snarare tycks det generella livet som äldre legitimeras än äldreomsorgen i sig.

Som jag berörde i analysen av *Till dig som är senior* i föregående kapitel kan bilderna i ett vidare perspektiv också betraktas som mythopoesis eller auktorisering genom förebilder. Multimodal mythopoesis exemplifieras av van Leeuwen med en tecknad bild som visar en skolmiljö, och kanske är en tecknad bild lättare att betrakta som en berättelse än ett realistiskt foto. I mitt material föreställer alla bilder verkliga personer, men det måste inte utesluta att bilderna kan uppfattas som berättelser. Språkligt finns inga äldres röster om äldreomsorgen, men på bilderna framträder äldre som får antas på ett eller annat sätt delta i äldreomsorgens verksamhet. De visar genom sina leenden en positiv berättelse om verksamheten, och visar att ålderdomen kan bli lycklig (även) för den som deltar i äldreomsorgen.

Auktorisering genom förebilder behöver inte ske genom att allmänt kända personer framträder som goda exempel, utan kan också uppnås genom att personen i fråga förstärks. Personerna på bilderna i mitt material kan på ett sätt sägas vara förstärkta i sin auktoritet redan genom att de framträder i broschyrerna, och därmed ha en roll som förebilder. Jag utgår ifrån att de avbildade personerna deltar i äldreomsorgens verksamhet, och genom sin roll som förebilder legitimerar de andra att göra detsamma.

Precis som de språkliga legitimeringarna samtidigt kan fungera delegitimerande, kan även bilderna bära på två funktioner. Vid sidan om den legitimerande funktionen kan bilderna också i ett vidare perspektiv betraktas som delegitimerande av en motsatt bild, som säger att ålderdomen är grå, äldre är sjuka, anhörigvård är en börda och äldreomsorgens personal är opersonlig.

6.3. Innehållsliga teman

I analysen av broschyrernas legitimeringar ovan har jag urskiljt ett antal särskilt framträdande innehållsliga teman kopplade till den äldre. Dels gäller det temat *trygghet*, som främst förekommer språkligt och i samband med instrumentell

rationalisering. Tryggheten utlovas som en följd av t.ex. trygghetslarm, hög personaltäthet och hemtjänst. Ett annat återkommande tema är *oberoende*, som handlar om att den äldre ska klara så mycket som möjligt på egen hand. Det uppges i texterna vara ett uttalat mål för äldreomsorgen och syns på bilderna genom att de äldre oftast avbildas utan omsorgspersonal och hjälpmedel. Ett näraliggande tema är det om den *delaktiga* äldre, som är aktiv och fattar egna beslut om sin vård. I de språkliga legitimeringarna uttrycks det i typfallet genom moralisk värdering, där den äldres delaktighet framhålls som viktig och genom att valmöjligheter i vården ses som positiva. Multimodalt saknas uttryck för delaktighet, även i den del av materialet som specifikt rör kundvalet.

Temat *samvaro* uttrycks språkligt genom att gemenskap och sociala sammanhang värderas som positiva. Multimodalt framträder temat genom de vanligt förekommande bilderna på äldre i grupp. Slutligen finns flertalet språkliga legitimeringar där *att bo hemma* framhålls vara ett ideal både för kommunen och för den enskilde. Temat framkommer främst i de språkliga legitimeringarna, men är svårare att uppfatta ur de multimodala eftersom merparten av bilderna är tagna utomhus.

I materialet finns också två andra grupper representerade – personalen och de närstående. Personalen karaktäriseras i de språkliga legitimeringarna främst som hänsynstagande, genom att de uppges visa respekt för brukarens integritet och egna vilja. På bilderna ses de också ha en nära relation med sina brukare. De närstående framhålls i flertalet av de språkliga legitimeringarna som kunniga och mycket viktiga, men är svåra att urskilja multimodalt eftersom det inte alltid går att avgöra vilka relationer de avbildade personerna har med varandra.

7. Diskussion

Att myndighetsinformation generellt har en heterogen målgrupp konstateras av Rahm & Ohlsson (2009), och att gruppen äldre i sig är heterogen behandlas av Nilsson (2008). Trots detta framträder en relativt homogen bild av gruppen äldre i mitt material, vilket nedan diskuteras och problematiseras mot bakgrund av teori och tidigare forskning. Avslutningsvis presenteras uppslag till vidare forskning.

7.1. Intersektionella konstruktioner av den äldre

Språkligt är den äldre i sig inte alltid fokuserad, medan de utan tvekan står i fokus i de många bilderna. Det gör att bilderna har en särskilt framträdande roll i den intersektionella analysen.

Ur ett intersektionellt perspektiv ser Nilsson (2009) främst hur den äldre konstrueras i förhållande till etnicitet, där t.ex. ett begrepp som *pensionär* bär på tydliga kopplingar till svenskhet. Även i mitt material finns den kopplingen, eftersom samtliga avbildade äldre är vita och tycks vara etniskt svenska. Kungsbacka kommun är visserligen en kommun med relativt låg andel utlandsfödda, 6 % mot rikets 15 % (Statistiska centralbyrån 2012), vilket till viss del kan förklara varför det ser ut så i materialet. Det förändrar dock inte det faktum att broschyrerna konstruerar äldre som en etniskt homogen grupp och verkar exkluderande för den som har en annan hudfärg och/eller etnicitet.

Den intersektionella parametern klass är inte lika framträdande som etnicitet i Nilssons (2009) material, vilket till viss del överensstämmer med vad som framkommit i min undersökning. Miljöerna som finns representerade på bild är dock snarare kopplade till de övre samhällsklasserna än till fattigpensionären, t.ex. golfbanan och skärgården. Precis som gällande etnicitet finns här förklaringsgrunder i hur de socioekonomiska förhållandena ser ut i Kungsbacka kommun jämfört med riket i stort – t.ex. var medelinkomsten i kommunen år 2010 324 000 kronor om året, jämfört med rikets 265 000 kronor (Statistiska centralbyrån 2012).

I intersektionell analys inkluderas ibland funktionalitet som en parameter. Även detta framkommer i mitt material tydligast visuellt, där den äldre i bilderna i hög

grad framstår som fullt kroppsligt funktionell. Trots att det hade kunnat förväntas stor variation gällande funktionalitet finns få hjälpmedel som rollatorer eller rullstolar avbildade.

Även de sociala kategoriseringarna kön och sexualitet kan ingå i en intersektionell analys, men ingen av dessa har varit särskilt framträdande i mitt material. Krekula et al (2005:86) påpekar att kvinnor har högre medellivslängd och därför utgör en större del av gruppen äldre. I mitt material är kvinnor också i marginellt högre grad representerade på bild, men det finns ingen dominerande bild av den äldre som företrädesvis kvinna. Frågan om sexualitet har varit svår att fånga i det aktuella materialet, eftersom det förekommer ytterst få bilder där personer på ett tydligt sätt kan sägas ha ett förhållande med varandra. Äldre förekommer vid flera tillfällen i par, men deras relation till varandra förblir oklar. Språkligt framträder heller inga föreställningar om den äldres familjebildning. Jag har därför i viss mån medvetet låtit bli att spekulera i frågan om sexualitet av rädsla för att själv ge uttryck för heteronormativa föreställningar.

Jag presenterade i det teoretiska kapitel 3 att jag betraktar språket och sociala strukturer som ståendes i ett dialektiskt förhållande till varandra. Precis som jag varit inne på i tidigare stycken ligger vissa sociala strukturer bakom några aspekter av konstruktionen av den äldre i Kungsbacka kommuns broschyrer om äldreomsorg; den faktiska demografin i kommunen påverkar den bild av äldre som förmedlas. Men genom sitt informationsmaterial konstruerar kommunen också sina äldre till just det som ligger till grund för konstruktionen. Här finns en dialektik som på ett något högre plan också kan sägas gälla rent generellt för en kommun som Kungsbacka – kommunen ser möjligen ut på ett visst vis, men genom sina texter konstruerar de sig också så.

7.2. Den äldre – stagnerad eller livskraftig?

Som nämnts i tidigare kapitel framträder i de legitimeringar jag funnit i materialet en rad värden kopplade till den äldres liv – den äldre ska vara så oberoende som möjligt, känna sig trygg och i möjligaste mån bo kvar i sin egen bostad. Andersson (2010) menar i sin undersökning att ett återhållsamt snarare än ett utåtriktat leverne

förespråkas för den äldre, vilket jag menar framträder även i min undersökning. Tonvikten ligger på trygghet och det bekanta, snarare än ett leverne där den äldre tar risker och söker nya upplevelser. I samband med legitimeringar som rör personal läggs tonvikt på personalens hänsynstagande och respekt för brukarens integritet. Detta menar jag säger något om den inställning den äldre förväntas ha till att ha personal i sitt hem, nämligen att hen ska vara kritisk och uppleva det som ett integritetsproblem. Även detta menar jag har kopplingar till trygghet och det invanda, där den äldre förväntas möta förändringar med skepsis. De närstående framhålls vid flera tillfällen som mycket viktiga, och den äldre förväntas i och med det i viss utsträckning leva nära en familj som gläds åt att vårda en äldre närstående.

Nilsson (2009) menar att det i hans material framträder en dominerande konstruktion av den äldre som sjuklig, beroende och förfallen. I mitt material är inte den bilden framträdande, varken direkt eller som ett referentiellt centrum för alternativa beskrivningar. Istället domineras materialet helt av den friska, oberoende och livskraftiga äldre. Att bo på äldreboende legitimeras t.ex. genom att gemenskap och trygghet uppges vara viktigt, istället för genom hänvisning till demens eller andra sjukdomar. En stor del av detta kan säkerligen förklaras med skillnader i undersökningsmaterial – Nilsson undersöker material där den äldre främst omtalas, medan mitt material istället riktar sig direkt till den äldre och personer i dess närhet. Här finns kopplingar till kommunens kommunikationspolicy, som bland annat slår fast att ”ett respektfullt bemötande kännetecknar alla kontakter såväl med omvärlden som internt” (Kungsbacka kommun 2006). Från kommunens sida vore det både märkligt och nedsättande att i sitt informationsmaterial presentera den äldre som uteslutande sjuklig och förfallen. I synnerhet gäller det de delar av materialet som skickas ut till alla invånare över 75 år, oberoende av om mottagaren de facto är i behov av omsorg eller inte.

Trots detta är det anmärkningsvärt att den äldre i broschyrerna nästan uteslutande representeras som aktiv och frisk, trots att äldreomsorgen ju främst har verksamhet för den som inte längre är speciellt aktiv och frisk. De friska och till synes oberoende äldre syns också emellanåt ha en nära relation till äldreomsorgens personal, vilket i sig är en paradox. För att återknyta till de begreppen tredje och

fjärde åldern som nämns i Nilsson (2008) kan det ovanstående uttryckas som att den verksamhet som främst riktar sig till den som befinner sig i den fjärde åldern säljs in med hjälp av representationer av den tredje åldern. Idealet om att den äldre ska bo hemma, vara självständig och ha ett aktivt socialt liv som framträder i legitimeringarna i materialet delas säkerligen av många av de äldre själva. Från kommunens perspektiv har detta emellertid också andra förtjänster, nämligen att den oberoende äldre som bor kvar i hemmet är avsevärt mycket mindre kostsam än den som behöver bo på särskilt boende med omsorg och tillsyn dygnet runt.

Att broschyrernas läsare inbjuds att identifiera sig som en frisk och oberoende person kan i sig ha en legitimerande verkan för äldreomsorgen, som därigenom slipper förknippas med sjukdom, förfall och stagnation. Möjligen finns här också kopplingar till materialets delvis säljande funktion. Precis som skolgången i van Leeuwens (2007) material inte främst legitimeras med att det finns en skolplikt, legitimeras äldreomsorgen i Kungsbacka inte främst med att den äldre har ett behov av vård och omsorg på grund av ålder eller sjukdom. Skolan framstår som en mer attraktiv verksamhet om den inte framställs som ett tvång och äldreomsorgen framstår som en mer attraktiv verksamhet om den som nyttjar den inte porträtteras som en sjuk människa som saknar val.

7.3. Vidare forskning

Som både min studie och tidigare forskning visat, finns det många sätt att tala till och om äldre. Det tycks finnas slitningar mellan konstruktionerna av den äldre som antingen sjuklig eller frisk, beroende eller oberoende och stagnerad eller livskraftig. Det gör att det finns anledning till vidare studier på området. Jag vill här också återkomma till den tidigare nämnda ståndpunkten att det är viktigt att i forskning som rör olika ålderskategoriseringar också inkludera ett intersektionellt perspektiv, för att undvika att genom studien själv konstruera en homogen bild av äldre (Krekula et al 2005:83).

Genom den metod jag valt har jag kunnat ta fasta på både språkliga och multimodala strukturer i texterna, även om analysmodellen har sin tyngdpunkt vid det språkliga och ger långt färre handfasta grepp för analysen av det visuella.

Eftersom min intersektionella ansats har visat sig vara särskilt fruktbar i fråga om det visuella kan liknande studier med fördel ta hjälp av andra bildanalytiska metoder för att komplettera en legitimeringsanalys.

Som nämns i Rahm & Ohlsson (2009) är just mottagaranpassning en viktig del i arbetet med klarspråk. Jag har trots detta funnit att de olika broschyrerna är mycket homogena i sin utformning, trots att de i viss mån har olika målgrupper och funktion. Material liknande det som analyserats i den här undersökningen lämpar sig därför väl för målgruppsanalyser, där just dessa aspekter kan utredas på ett tydligare sätt än genom legitimeringsanalys.

Jag har i min analys inte kunnat se att säljande funktion har betydelse för broschyrernas utformning, men den säljande funktionen har heller inte varit huvudfokus i undersökningen. En tänkbar utgångspunkt för en annan studie är att ta fasta på just konkurrensutsatta verksamheter och lägga större fokus på material som har mycket tydligt säljande ändamål. En sådan studie behöver inte avgränsas till kommunal kommunikation, utan kan också involvera privata aktörers textmaterial.

Jag har här arbetat med material som rör en specifik kommun och en specifik verksamhet inom den. Det finns utan tvekan behov av och utrymme för studier av hur kommunikationen i andra kommuner och till andra åldersgrupper ser ut, också i jämförande perspektiv. Sannolikt finns både likheter och olikheter att upptäcka, vilket tillsammans kan ge perspektiv på hur den tänkta mottagarens ålder påverkar offentlig kommunikation.

Referenser

Material

Till dig som är senior – Livskvalitet i Kungsbacka kommun. Hämtad på Kungsbacka kommuns medborgarkontor 2013-03-01. Tryckår 2012. Webbversion på <<http://www.kungsbacka.se/upload/V%C3%A5rd&Omsorg/Aldreomsorg/Dokument/Broschyler/Till%20dig%20som%20%C3%A4r%20senior.pdf>>

Valet är ditt – kundval inom hemtjänsten. Webbversion hämtad 2013-04-08. Tryckår 2008.

<http://www.kungsbacka.se/upload/Medborgarservice/Valfri%20hemtj%C3%A4nst_6s_210x210.pdf>

Du som bor hemma – Den här hjälpen kan du få. Webbversion hämtad 2013-04-08. Tryckår 2009. <<http://kungsbacka.se/upload/V%C3%A5rd&Omsorg/Aldreomsorg/Dokument/Broschyler/Du%20som%20bor%20hemma.pdf>>

Välkommen till våra äldreboenden. Webbversion hämtad 2013-04-08. Tryckår 2011. <<https://www.kungsbacka.se/upload/V%C3%A5rd&Omsorg/Aldreomsorg/Dokument/Broschyler/%C3%84O%20V%C3%A4lkommen%20till%20v%C3%A5ra%20%C3%A4ldreboenden.pdf>>

Välkommen till vår hemtjänst. Hämtad på Kungsbacka kommuns medborgarkontor 2013-03-01. Tryckår 2012. Webbversion på <<http://www.kungsbacka.se/upload/V%C3%A5rd&Omsorg/Aldreomsorg/Dokument/Broschyler/V%C3%A4lkommen%20till%20v%C3%A5r%20hemtj%C3%A4nst.pdf>>

Stöd till anhöriga. Hämtad på Kungsbacka kommuns medborgarkontor 2013-03-01. Okänt tryckår. Webbversion på <http://www.kungsbacka.se/upload/V%C3%A5rd&Omsorg/Aldreomsorg/Dokument/Broschyler/%C3%84O_St%C3%B6d%20till%20anh%C3%B6riga.pdf>

Referenser

- Ambjörnsson, Fanny & Maria Jönsson (2010). Inledning. I: Ambjörnsson & Jönsson (red.), *Livslinjer. Berättelser om ålder, genus och sexualitet*. Göteborg: Makadam förlag.
- Andersson, Åsa (2010). Konsten att åldras med värdighet. Om samtida och historiska åldrandeideal. I: Ambjörnsson, Fanny & Jönsson, Maria (red.), *Livslinjer. Berättelser om ålder, genus och sexualitet*. Göteborg: Makadam förlag.
- Englund, Boel; Per Ledin & Jan Svensson (2003). Sakprosa – vad är det? I: Englund, Boel & Ledin, Per (red.), *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.
- Gustafsson, Anna (2009). *Pamfletter! En diskursiv praktik och dess strategier i tidig svensk politisk offentlighet*. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Krekula, Clary; Anna-Liisa Närvänen & Elisabet Näsman (2005). Ålder i intersektionell analys. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. 2005:2/3, s. 81–94.
- Kungsbacka kommun (2006). *Kommunikationspolicy för Kungsbacka kommun*. Hämtad 10/5 1013.
<http://www.kungsbacka.se/upload/Kommun/Dokument/KS_Info_Kommunikationspolicy_antagen_20060511.pdf>
- Ledin, Per & Staffan Selander (2003). Institution, text och genre. I: Englund, Boel & Ledin, Per (red.), *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur.
- Ledin, Per (1994). Vem kan man lita på? Språk och makt i EU-debatten. *Språk och stil*. 1994:4, s. 19–63.
- Leeuwen, Theo van (2007). Legitimation in discourse and communication, *Discourse & Communication* 1, 91–112.
- Leeuwen, Theo van (2008). *Discourse and Practice*. New York: Oxford University Press.
- Nilsson, Magnus (2008). *Våra äldre: Om konstruktioner av äldre i offentligheten*. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

Rahm, Henrik & Claes Ohlsson (2009). Klarspråksarbete, myndigheter och mottagare. Exempel från äldreomsorgen och Malmö stad. I: Nyström Höög, Catharina (red.), *Medborgare och myndigheter* (TeFa nr. 47). Uppsala: FUMS, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Statistiska centralbyrån (2012). *Kommunfakta Kungsbacka*. Hämtad 2013-05-10.

<<http://www.kungsbacka.se/upload/Kommun/Dokument/1384%20Kungsbacka%20FAKTA.pdf>>

Statistiska centralbyrån (2013). *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2012 och befolkningsförändringar 2012*. Hämtad 2013-05-10.

<http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____350652.aspx>

GU-ISS, Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, är en oregelbundet utkommande serie, som i enkel form möjliggör spridning av institutionens skriftliga produktion. Det främsta syftet med serien är att fungera som en kanal för preliminära texter som kan bearbetas vidare för en slutgiltig publicering. Varje enskild författare ansvarar för sitt bidrag.

GU-ISS, Research reports from the Department of Swedish, is an irregular report series intended as a rapid preliminary publication forum for research results which may later be published in fuller form elsewhere. The sole responsibility for the content and form of each text rests with its author.

Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS